


AVENIJA
ANRIJA MARTENA 101
PLAVI BICIKL (1942–1944)

Režin Deforž

Prevela s francuskog
Biljana Kukoleča

 Laguna

Naslov originala

Régine Deforges

101, AVENUE HENRI-MARTIN

LA BICYCLETTE BLEUE (1942–1944)

Mojoj ćerci Kamij

Copyright © Éditions Ramsay, 1983

Librairie Arthème Fayard, 1993

Translation Copyright © 2007 za srpsko izdanje, LAGUNA

PROLOG

U noći između 20. i 21. decembra 1942. godine, do tada toplo vreme počelo je da se kvari; padala je kiša i iz Žironde je svuda duž Garone duvao vetar, hladan za to doba godine.

Čitavog leta su besnele oluje, nekada praćene i gradom, koji je brinuo vinogradare. Sve je nagoveštavalo prosečnu godinu.

Na zvoniku katedrale u Sent Andreu izbilo je četiri.

U ćeliji u tvrđavi Ha, Prosper Gijo i njegov sin Žan probudili su se od zvuka udaraca po vratima. U tami su se pridigli i seli na slamarice, čekajući da se upali svetlo i da dobiju po šoljicu obojene vode, koju su zvali kafa. Žan je mislio na svoju ženu Ivetu, koja je bila zatvorena u kasarni u Budeu i o kojoj nije imao nikakvih vesti od onog julskog dana kada su ih u pet ujutru uhapsili Gestapo i francuska policija, upavši na njihovo imanje *Violet* u Toru. Pono vo je video hapšenje roditelja i onog para borbenih komunista, Albera i Elizabete Dipejron, koji su došli po oružje za partizansku grupu iz Bordoa.

Gabrijel Flero, majstor stolar, vrisnuo je i probudio se, skočivši iz sna. Tako je bilo svake noći otkako su ga ispitivale one dve bitange iz brigade komesara Poansoa. Stručno su mu polomili sve prste na desnoj ruci, ali nije progovorio. Crpao je hrabrost iz ljubavi koju je osećao za Auroru, devojkicu kojoj je na Keju Saliner, u prodavnici nameštaja gospodina Kadua, redovno doturao letke, za koje su on i

Bergua bili zaduženi. Nije ni znao da mu je i prijateljica uhapšena. Pažljivo je pomerao izmrcvarene prste.

Na susednoj slamarici, Rene Antoan se pridigao gundajući nešto. Video je lik svog desetogodišnjeg sina Mišela, koji je pružao ruke ka njemu i vikao: „Tata!“ Njega su s majkom Elenom odveli u kasarnu u Budeu. Mora biti da ih je neko prijavio, jer su Nemci pronašli zalihe oružja sakrivene u njihovoj bašti u Beglu.

To je mislio i Rene Kastera. Roditelji i brat Gabrijel su mu uhapšeni 8. jula, a njega su uhapsili 14. Ta porodica je već dve godina krila Jevreje i pomagala porodicama pohapšenih. Kao i Rene Antoan, nije imao vesti o porodici.

U drugoj ćeliji u prizemlju, Alber Dipejron je tešio Kamij Pedrijo, koja je imala samo dvadeset godina. Tako bar nije previše mislio na svoju mladu ženu Elizabetu, koju su uhapsili zajedno s njim.

Aleksandar Pato je stezao pesnice, misleći kako su mu zlostavljali ženu Ivonu, i to pred četvorogodišnjim sinom Stefanom. Oboje su bili članovi pokreta otpora, a iznenada su uhapšeni u sopstvenoj kući, u Sent Andre de Konjaku, i odvedeni prvo u Konjak, a zatim u tvrđavu Ha.

Što se tiče Rejmona Bjerža, pitao se koja li je bitanga otkucala njegovu ženu Felisjen i njega da drže tajnu štampariju. Nadao se da baka lepo brine o detetu.

Žan Vinjo iz Langona se čudio kako se jasno seća one devojkice u koju su njegovi prijatelji Raul i Žan Lefevr bili tako zaljubljeni,

divne Lee Delmas. Poslednji put kada ju je video, vozila je bicikl putem ka svom imanju *Montijaku*, a kosa joj je lepršala na vetru.

Svetla su se palila u ćelijama, jedno po jedno. Zatvorenici su trljali oči i polako ustajali.

Od juče su svi znali.

Cele noći je vetar duvao u naletima, i provlačio se ispod vrata i između razdvojenih dasaka baraka u logoru Merinjak, donoseći malo svežeg vazduha ljudima koji su ležali ispruženi na neudobnim metalnim ležajima, jedva prekrivenim trošnim slamaricama. Bilo je pet ujutru, a zatvorenici nisu spavali.

Lisjen Valina iz Konjaka mislio je na svoje troje dece, a naročito na malog Serža, koji je napunio sedam godina, i koga je Margo, njegova žena, previše mazila. Kako su ih grubo Nemci bacili u kamione! Gde li su sada?

Gabrijel Kastera je mislio na oca Albera, koga je poljubio nekoliko sati pre toga, kada su došli da ga odvezu u baraku, malo dalje od drugih. Sećanje na njegovo lice, izbrazdano suzama, bilo je nesnosno. Dobro je da je tu Rene, njegov stariji brat.

Žanu Lapejradu se stezalo srce dok je gledao Renea de Oliveriju, i onog dečaka kome nije znao ime, kako noću sviraju harmoniku da bi oterali strah. Kako su samo bili mladi! Berta, gde li si sada?

„Nemoj odgajati dete u duhu mržnje i osvete“, pisao je Frank Sanson ženi.

U logoru je vladala neuobičajena živost. Kroz vrata, koja su se naglo otvorila, Rajmon Rabo je video kamione Vermahta, okružene desetinama vojnika u maskirnim uniformama. Vlažan i hladan vazduh ga je iznenadio. Još je bio mrak. Svetiljke, koje su držali vojnici, osvetljavale su velike bare. Nemci su ispred vrata postavljali mitraljez. Harmonika je zamuknula.

Od juče su svi znali.

Pomoćnik upravnika Rusoa, koji je pričao s nekim nemačkim oficirima, zaputio se ka baraci.

„Izlazićete onako kako vas budu prozvali, nemojte da vas gospođa čekaju već požurite. Espanje, Žugur, Kastera, Nutari, Portje, Valina, Šarden, Meje, Voanje, Eloa...”

Jedan po jedan, zatvorenici su izlazili, vojnici su ih gurali u vrstu, a oni su podizali okovratnike i nastojali da natuku beretke, ili kačkete, na glavu.

„Požurite, penjite se u kamione. Žone, Brujon, Menije, Pueh, Mulija...”

Frank Samson je, sa svom gracioznošću svoje dvadeset dve godine, prvi uskočio u kamion.

Po logoru se širila priča. Iza prozora svake barake virili su zatvorenici, koji su bili tajno obavešteni. Jedan, dvojica, desetorica, stotina njih je zapevušila *Internacionalu*. Zvuk im je širio grudi i prenosio se prema onima koji su odlazili, hrabro i dostojanstveno. Blato, kiša, lajanje naredbi stražara, sve je to nestajalo pred veličanstvenim zvucima koji su donosili nadu.

Bilo je sedam sati ujutru. Kamioni su izlazili iz kasarne Bude, iz tvrđave Ha i logora Merinjak i vozili putem za Suž. Pri prolasku konvoja, žene su se krstile, a muškarci skidali kape. U kamionima, zatvorenici su bili izgubljeni u mislima i ravnodušni prema četvorici vojnika, koji su upirali oružje u njih. Džombe na neravnom putu bacale su ih jedne na druge.

Kamioni su se zaustavili. Vojnici su skidali cerade, spuštali stranice kamiona i skakali na pesak.

„*Schnell... Schnell... Aussteigen...*“*

Zatvorenici su se zglédali, okupljeni u uglu, i mahinalno se prebrojavali. Sedamdeset ih je. Bilo ih je sedamdeset... sedamdesetoro koje je od juče znalo da će umreti.

Posle atentata na nemačkog oficira Karla Oberga u Parizu, šef SS službe i policije i Helmut Nohen tražili su od vlade u Višiju listu od sto dvadeset talaca. Četrdeset šest zatvorenika iz logora u Kompjenu i Romanvilu ispunjavali su uslove. Vilhelm Doze iz Gestapoa u Bordou dopunio je tu listu.

„Gabrijele!“

„Renel!“

Braća Kastera su se bacila jedan drugom u naručje. Svaki od njih se nadao da će samo on umreti...

Neki debeljuškasti oficir je stao pred taoce i nešto im pročitao: to je, nesumnjivo, bila presuda. Nije im bilo važno. Odjednom je neki glas stihovima *Marseljeze* nadjačao Nemčev glas:

„*Hajdemo, deco otadžbine...*”

... *Dan slave je došao...*

... *Protiv nas su tirani...*

... *Krvav barjak podigli...*“

Najpre bojažljivo, pesma se zaorila pred neprijateljem. Nisu razumeli strašne reči, ali su shvatili da se zbog njih uplašena gomila pretvorila u hordu koja vapi za osvetom.

* Nem.: Brzo... Brzo... Požurite... (Prim. prev.)

„... Čujete li kako po poljima
Reže ti divlji vojnici...“

Na svakih pet metara bio je po jedan stubić. Bilo ih je deset duž peščanog nanosa do koga su doveli prvih deset ljudi. Vezali su ih za stubiće; svi su odbili da im vežu oči. Neki stari, drhtavi sveštenik ih je blagoslovio. Palo je naređenje... ispaljena je prva salva... pod mecima su se trzala tela, koja su se zatim polako smirila...

Glasovi su nakratko umukli da bi se zatim još jače orili u kišnom jutru:

„Na oružje, građani...“

Sedam puta je pucano. Tela pobijenih ubačena su u plitak jarak, iskopan iza onog peščanog nanosa. Kiša je prestala. Bledo sunce je obasjavalo peščaru. Miris pečuraka i borovine mešao se s mirisom baruta. U dnu stubića, krv se mešala s vodom u barice, koje je pesak lagano upijao.

Pošto su obavili zadatak, vojnici su otišli. Bilo je devet sati ujutru u Sužu kod Bordoa, 21. septembra 1942. godine.

POGLAVLJE 1.

Posle smrti Pjera Delmasa, njegova sestra Bernadet Bušardo pokušala je da preuzme brigu o kući. Dobra žena je imala dobru volju, ali nije bila sposobna da vodi imanje kao što je *Montijak*.

Sedela je za bratovim radnim stolom i rasturala hartije, šmrckajući prema Kamij d'Aržili, koja se ponudila da joj pomogne:

„Bože, šta će biti s nama? Ne razumem se u te brojeve. Treba pitati Fajara, upravnika.“

„Idite da se odmorite, gospođo! Ja ću probati da nešto razjasnim.“

„Hvala, mala moja Kamij, tako ste ljubazni“, kazala je ustajući... „Lea će morati da se pribere“, dodala je skidajući naočare, „a ni ja ne mogu da dođem sebi, ali se bar trudim.“

Kamij se na silu osmehnula:

„Vi ste svakako jači.“

„Svakako“, saglasila se Bernadet Bušardo.

Što je ova žena glupava, pomislila je Kamij.

Čuli su se teški koraci na stepenicama, škripanje desetog stepenika, a zatim je u uspavanoj kući opet nastala tišina, koju su povremeno narušavali naleti hladnog novembarskog vetra, od koga su se tresli zidovi i treperio plamen u ognjištu. Kamij je stajala usred zagrejane sobe i gledala u vatru, ne opažajući je. Odjednom se cepanica u kaminu prelomila i rastavila u padu, a iskre su se razletele po tepihu. Mlada žena se trglala i dohvatila mašice da pokupi komadiće žara. Pri tom je dodala još jedan komad drveta na vatru, što je izazvalo veselo pucketanje.

Pritegla je pojas kućne haljine i vratila se za pisaci sto Pjera Delmasa.

* * *

Kamij je radila dobar deo noći, ne dižući glavu osim da povremeno protrlja bolni potiljak.

Na satu s klatnom izbilo je tri.

„Zar još nisi legla?“, povikala je Lea, ulazeći.

„Koliko vidim, ni ti ne spavaš“, rekla je Kamij, s nežnim osmehom.

„Došla sam da uzmem neku knjigu, ne mogu da spavam.“

„Jesi li uzela tablete koje ti je dao doktor Blansar?“

„Jesam, ali one doprinose tome da mi se danju spava.“

„Reci mu to, neka ti da neke druge, moraš da se ispavaš.“

„Htela bih, ali se plašim. Čim zaspim, pojavi mi se onaj čovek iz Orleana, lica prekrivenog krvlju. Kreće ka meni... pokušava da me zgrabi i kaže: 'Što si me ubila, kučko, droljo mala? Dođi da ti pokažem kako je lepo voditi ljubav s mrtvacima. Siguran sam da će ti se dopasti. Zar ne?... Ćubre malo, ti voliš ovakve lešine, ti...“

„Ama prestani!“, povikala je Kamij, hvatajući je za ramena i drmusajući je. „Prestani!“

Zbunjenog lica, Lea je prevukla rukom preko čela i srušila se na staro kožno kanabe.

„Ti to ne možeš da zamisliš... To je strašno, a naročito kada mi kaže: 'Dosta smo se igrali, sada ćemo potražiti tvog oca: on nas čeka u prijateljskom društvu crva...“

„Ama ćuti!“

„... i tvoje drage mame.' Onda idem za njim i dozivam majku.“

Kamij se spustila na kolena i uzela je u naručje, ljuljajući je kao što je ljuljala sina Šarla kada bi se vičući uspravio u krevetu, preplašen lošim snom.

„Dobro, smiri se. Ne misli više na to. Ubile smo ga zajedno. Sećaš li se... Ja sam pucala prva. Mislila sam da je mrtav.“

„To je tačno, ali sam ja i samo ja bila ta koja ga je stvarno ubila.“

„Nisi imala izbora, bilo je ili on ili mi. Tvoj stric Adrijen je kazao da bi na tvom mestu učinio isto.“

„To je kazao da mi ugodi. Zar misliš da bi on to uradio?... Dominikanac?... Da ubije nekoga?“

„Ako bi bio prisiljen, mislim da bi.“

„To su mi rekli i Loran i Fransoa Tavernije. No, ubedena sam da Adrijen nije u stanju da to uradi.“

„Dosta priče o tome. Završila sam sa sređivanjem računâ tvog oca. Situacija nije tako sjajna. Ne razumem ništa od tog Fajarovog poslovanja. Ako malo stegnemo kaiš, nekako ćemo se izvući.“

„Kako ćemo to još stegnuti kaiš?“, povikala je Lea, ustajući. „Meso jedemo jednom nedeljno, i to kakvo? Da nas je manje, možda bismo i mogli, ali ovako...“

Kamij je pognula glavu.

„Znam da smo ti veliki teret. Kasnije ću ti nadoknaditi sve što si potrošila na nas troje.“

„Ama ne luduj, nisam na to mislila.“

„Znam da nisi“, kazala je tužno Kamij.

„Nemoj da praviš takvo lice. Zbilja ne smem ništa da ti kažem.“

„Oprosti mi.“

„Nemam šta da ti oprostim, ti si svoje učinila... A učinila si i dosta za mene, u ovom času.“

Lea je razvukla dvostruke zavese. Mesečina je hladnim svetlom obasjavala šljunak u dvorištu dok je vetar kidao poslednje listove sa stare lipe.

„Misliš li da će rat još dugo potrajati?“, pitala je. „Svi smatraju da je sasvim normalno da vlada u Višiju saraduje s Nemačkom...“

„Ne, Lea, ne misle svi tako. Pogledaj samo ljude oko nas. Znaš bar desetak ljudi koji su nastavili borbu...“

„Šta je desetak ljudi prema hiljadama koje svakodnevno skandiraju 'Živeo Peten'?“

„Uskoro će biti stotine i hiljade koje će povikati ne.“

„U to više ne verujem... Svi misle samo kako da ne ostanu gladni i da se ne smrznu.“

„Kako možeš to da kažeš? Francuzi su još pod utiskom poraza, ali njihovo poverenje u maršala već je poljuljano. Čak mi je i Fajar pre neki dan kazao: 'Gospođo Kamij, zar vam se ne čini da je stari malo preterao?...“

„Hoće da ti zamaže oči, znam ga ja, to je prepredenjak. Želi da zna šta misliš da bi to iskoristio kad mu zatreba. Za njega važi ono: RAD, PORODICA. DOMOVINA.“

„Važi i za mene, ali ne na sasvim isti način.“

„Budi oprezna. Jedini njegov cilj je da nam otme *Montijak*. Neće ustuknuti ni pred čim. A osim toga, ubeđen je da je njegov sin Matija otišao zbog mene.“

„Pa to je donekle i bilo tako, zar ne?“

„Nije tačno“, besno je povikala Lea. „Nije moja greška što nije hteo ništa da čuje, što je više voleo da ode u Nemačku da nešto zaradi nego da radi na *Montijaku*.“

„Preteruješ, draga, dobro znaš što je otišao.“

„Ne!“

„Zato što te je voleo.“

„Pa to je baš lepa priča! Ako me je voleo, kao što ti kažeš, trebalo je da ostane da mi pomogne i da spreči svog oca da nas potkrada.“

„Mogao je i da se pridruži generalu De Golu, ali je pre toga otišao.“

„Ti si suviše trpeljiva.“

„Nisam, ali razumem ga kad je reč o ljubavi... Ne znam šta bih ja uradila na Fransoazinom ili Matijinom mestu... Možda bih postúpila isto kao i oni.“

„Pričaš koješta. Ti ne bi zatrudnela s Nemcem, kao jadna Fransoaz.“

„Nemoj tako da pričaš o sestri!“

„Pa i nije mi neka sestra. Zbog nje je tata umro.“

„Nije baš tako, doktor Blanšar je kazao da je njegovo srce bilo opterećeno već godinama, i da je, uprkos svim molbama tvoje majke, odbijao da se leči.“

„Ne želim da znam ništa o tome. Da ona nije otišla, i on bi bio živ“, povikala je Lea i prekrila lice rukama, a ramena su joj se tresla od jecanja.

Kamij je prigušila nežnost koju je osećala prema prijateljici. Kako Lea može toliko da ignoriše osećanja drugih ljudi?

„U tome je njena snaga“, govorio je Loran. „Ona vidi samo ono što je pred njom. Prvo nešto uradi, pa postavlja pitanja. To nije znak nedovoljne inteligencije, već preterane životne snage.“

Lea se uzdržavala da ne lupa nogama o pod, kako je činila kad je bila dete. Okrenula se prema Kamij.

„Nemoj tako da me gledaš. Idi da spavaš, vidi kako izgledaš.“

„U pravu si, umorna sam. I ti, takođe, treba da legneš. Laku noć.“

Kamij joj je prišla da je poljubi. Lea ju je ravnodušno pustila da to učini i nije joj uzvratila poljubac. Mlada žena nije kazala ništa, već je izašla iz sobe.

Besna na Kamij, kao i na samu sebe, Lea je ubacila cepanicu u kamin i iz ormara pored biblioteke izvukla škotsko ćebe, u koje je njen otac voleo da se umota; ugasila je lampu i opružila se po kanabeu.

Nije dugo posmatrala igru plamenova. Njihovo poigravanje ju je uspavalo.

Od očeve smrti Lea je često provodila noći na tom omiljenom mestu, jedinom na kome je nisu opsedali porodični duhovi.

Probudila ju je hladnoća. *Trebalo je da donesem jorgan*, pomislila je. Razvukla je zavese i učinilo joj se da se našla usred oblaka, toliko je magla bila gusta. Iza tog zastora se naziralo svetlo. *Proleptšaće se*, mislila je. Pažljivo je raspalila vatru i malo se grejala uz nju. Mahinalno je brojala otkucaje sata. Jedanaest. Već je bilo jedanaest sati!... Što li su je pustili da se tako uspava.

Na velikom kuhinjskom ognjištu buktala je vatra od čokota vinove loze i obasjavala veliku prostoriju, koja je bila u priličnom mraku zbog magle. Na stolu prekrivenom plavim voštanim platnom bile su šolja i salveta, u koju je bila umotana kifla. S gurmanskim uživanjem, Lea je raširila nozdrve na taj lepi miris. *To mora da je Sidonija umesila*, pomislila je. Na uglu štednjaka nalazila se starinska posuda za kafu od plavog emajla. Lea je sipala tečnost, koja je bila kafa samo po imenu. Srećom, mleko joj je popravljalo ukus.

Dok je jela, upitala se: „Koji je danas dan kada imamo kifle?“ Kada je podigla oči i videla na kalendaru velike brojeve – 11. novembar – dobila je odgovor... Sidonija je na svoj način slavila kraj rata 1914. godine. S radosnim osmehom je slegnula ramenima. Kad li će se ovaj rat završiti? Već traje više od dve godine!... Danas,

11. novembra 1942. godine, Francuska je još bila podeljena u dva dela: sve veći broj mladih ljudi odbijao je da ide na rad u Nemačku i bežao u brda ili u šumu, formirajući odrede koji su tražili komandanta, a često su preživljavali zahvaljujući samo velikodušnosti lokalnog stanovništva ili pljačkajući. U svom sektoru, Loran d'Aržila je bio zadužen da okuplja te odmetnike i da ih povezuje s postojećom mrežom. Loran... Nije ga ponovo videla od očeve sahrane. Jednom mu se žena, Kamij, pridružila u Tuluzi, a Lea je bila prosto bolesna od ljubomore. A šta li je bilo s Tavernijeom? Mogao je bar da se javi. Bio je, ipak, njen ljubavnik, zar ne? Zbog njega je preživela najgori strah u životu: prepala se da je trudna. Ta lažna uzbuna doprinela je da shvati pometnju u kojoj se našla njena sestra Fransoaz, čije dete treba uskoro da se rodi. Fransoaz joj je napisala pismo i molila je da dođe do nje kada se bude porodila. Obuzeta bolom i mržnjom, Lea joj nije odgovorila.

„Kamij, Rut, Lea, tetka Bernadet!“, vikala je Lora, ulazeći u kuhinju.

„Šta se događa?“, pitala je Lea, ustajući.

„Lora, da li ti toliko vičeš?“, pitala je Rut, i sama ulazeći. Sva zadihana, Leina mlađa sestra nije bila u stanju da odgovori.

Fajar je ušao na vrata iz „uličice“, zajedno sa ženom.

„Jeste li čuli?“

„Jesmo li čuli šta? Pričajte!“, rekla je Rut.

„Švabe...“

„Šta Švabe?“, povikala je Lea.

„Ukinuli su slobodnu zonu“, kazala je Lora u jednom dahu.

Lea se svalila na stolicu. Preko puta nje je Kamij, koju nije videla kada je ušla, stezala dete na grudi, a ono je, misleći da je u pitanju neka igra, prasnulo u smeh.

„Čuli smo to na radiju“, kazao je Fajar.

„Radio Pariz je javio da su dnevni okupacioni troškovi oko petsto miliona franaka. Kako li će naći toliki novac?“, dodala je njegova žena.

POGLAVLJE 2.

Kuća gospođica De Monplejne veoma se promenila od Leinog poslednjeg boravka u Parizu. Dva stana, smeštena na istom spratu i spojena vratima, koja su ranije vrvela od života, bila su sada prepuštena hladnoći. Sestre i njihova služavka bile su smeštene u četiri prostorije: one koje su mogle bar donekle zagrejati. Tri sobe u dnu hodnika i ceo Albertinin stan nisu se upotrebljavali, a nameštaj je bio pokriven belim čaršavima, kapci na prozorima spuštene, a kamini ledeni. Gospođice su se navikle na ta ograničenja. Sve ono što nisu mogle da greju nazvale su „ledara“, i tamo nisu ni odlazile.

„Shvataš da je nismo mogli ostaviti samu i bolesnu u tom hotelu, tvoja majka nam to ne bi nikada oprostila“, kazala je Liza de Monplejne, ulazeći u sobu s mokrom maramicom u ruci.

„Ne treba se na to vraćati, to je bila naša rođačka i hrišćanska dužnost“, suvo je dodala njena sestra Albertin.

Stojeći u njihovom malom pariskom salonu, Lea je osećala da je spopada bes.

Jedno zbrkano pismo koje je Albertin poslala, što na nju uopšte nije ličilo, navelo je Leu da požuri na prvi voz za Pariz, pošto je pola dana provela čekajući na pretrpanoj stanici *Sen-Žan* u Bordou. Kad je stigla u Univerzitetsku ulicu, Estel, guvernanta i služavka gospođica De Monplejne, umotana u brojne šalove, dočekala ju je s vidnim olakšanjem, ponavljajući, kao da želi da samu sebe ubedi u to:

„Najzad ste stigli, gospođice Lea, najzad ste stigli...“

„Šta se dešava, Estel? Gde su tetke? Jesu li bolesne?“

„Kad biste znali, gospođice Lea...“

„Lea, najzad si došla!“, povikala je Liza, koja je ogrnula bundu preko kućne haljine.

Malo zatim pojavila se i Albertin, a za njom je išao čovek s lekar-
skom torbom. Tetka ga je otpratila do vrata i kazala mu:

„Do viđenja sutra, doktore.“

Lea je s čuđenjem gledala u tri žene.

„Hoćete li mi najzad reći ko je to bolestan?“

„Tvoja sestra, Fransoaz“, kazala je Albertin.

Na taj odgovor Lea je ostala bez reči. Zatim se, začudo, naljutila. Njeni grubi komentari naveli su osetljivu Lizu da se opet rasplače.

„Lea, Lea, jesi li to ti?“, pitao je neki slab glas kroz vrata, koja su se polako otvorila.

U okviru vrata se pokazala Fransoaz, čiji se veliki stomak video i ispod pokrivača kojim se ogrnula.

Albertin se užurbala.

„Šta radiš na nogama? Doktor ti je zabranio da ustaješ.“

Ne slušajući tetku, Fransoaz je pošla ka sestri ispruženih ruku. Pokrivač joj je skliznuo s ramena, pa se videlo da joj je stomak ogroman, a to je naglašavala i preuska spavaćica, dok joj je lice bilo vrlo mršavo.

Pale su jedna drugoj u naručje.

„O, Lea... hvala ti što si došla.“

Lea ju je odvela u njenu sobu, koja je, kao i mali salon, bila slabo zagrejana.

Čim je legla u krevet, zgrabila je sestru i prinela njenu ruku usnama, ponavljajući:

„Došla si...“

„Smiri se, draga, biće ti zlo“, kazala je Albertin, nameštajući jastuke.

„Ne, tetka, od radosti nikome nije pozlilo. Lea, ispričaj mi sve. Sve što se događalo na *Montijaku*.“

Dva sata posle toga njih dve su još ćaskale.

* * *

Lea nije mogla da se natera da ustane iz toplog kreveta i izvuče se iz polusna u kome je lebdela otkako se probudila. Pomisao da ustane i odeva se u hladnoj sobi bila je nesnosna. Kad bi samo mogla da ostane u krevetu, tu, na toplom, do kraja zime, do kraja rata...

Sa čuđenjem se prisećala da je sinoć uživala s Fransoaz u sećanju na srećne dane detinjstva. Posle kratkog vremena osetile su neku solidarnost koju ranije nisu osećale. Imale su osećaj da su se ponovo našle, ali su pažljivo izbegavale temu koja ih je obe opsedala: rođenje deteta i Fransoazinu budućnost.

Neko je pokucao na vrata. To je bila Estel, s doručkom na poslužavniku.

„Šta? Čaj? Pravi šećer?“, vikala je Lea uspravljajući se. „Kako ste to postigle?“

„Ovo je prvi takav doručak posle tri meseca. To je u tvoju čast! Snabdevamo se zahvaljujući jednom prijatelju gospođe Milštajn... Čini mi se da je to neki pisac.“

„Rafael Mal?“

„Da, to je on. To je gospodin sa sumnjivim navikama. Jednog dana sam ga videla na terasi kafea *De Mago* s nekim mladim nemačkim oficijom, kog je držao oko struka i nešto mu šaputao u vrat. Svi su se okretali od njih, u neprilici.“

Lea se jedva uzdržala da se ne osmehne, što stara služavka ne bi shvatila.

„Pričala sam o tome s gospođicama i kazala sam im da više ne primaju tog gospodina“, nastavila je Estel. „Gospođica Liza je odgovorila da ja svuda vidim zlo i da je gospodin Mal pravi kavaljer, kao i da, zahvaljujući njemu, nećemo sasvim umreti od gladi. Što se tiče gospođice Albertin, ona je rekla da ničemu ne treba suditi po izgledu. Šta vi o tome mislite, gospođice?“

„Ne znam baš dobro gospodina Mala, Estela. Ipak ću reći tetkama da budu oprezne s njim.“

„Odnela sam posudu s vrućom vodom u kupatilo i uključila električni radijator. Ne greje previše, ali ipak malo ugrije prostoriju.“

„Hvala, Estel, rado ću se okupati.“

„Kupanje!... Prošli su već meseci kako se kada ne puni. Gospođice idu u javno kupatilo, jednom nedeljno.“

„E to bih tako volela da vidim! Svakako ne smeju da se svuku pre no što uđu u vodu.“

„Nije lepo da se rugate, gospođice Lea. Težak nam je život ovde. Mrznemo se i gladujemo. Takođe se i plašimo.“

„Čega se plašite? Ovde i ne rizikujete mnogo.“

„Ko zna, gospođice. Sećate li se one gospođe s prvog sprata, s kojom su vaše tetke ponekad pile čaj?“

„Gospođe Levi?“

„Da. E pa Nemci su došli da je uhapsu. Bila je bolesna, izvukli su je iz kreveta i odveli, u spavaćici. Gospođica Albertin je obavestila gospodina Tavernijea...“

„... Tavernijea?“

„... da ga zamoli da se raspita o njoj.“

„I šta je bilo?“

„Kada je došao, posle nekoliko dana, bio je veoma bled i delovao je zastrašujuće.“

„Kazao je da su je odveli u Dransi, a zatim u neki logor u Nemačkoj, zajedno s još hiljadu ljudi. Posle njenog odlaska, u taj se stan doselila neka glumica, koja vodi buran život i prima nemačke oficire. Prave đavolsku buku. Niko ne sme da se požali, svi se boje odmazde.“

„Kad je gospodin Tavernije dolazio poslednji put?“

„Pre oko tri nedelje. On je navaljivao na vaše tetke da pozovu Fransoaz kod sebe.“

Lea je osećala da joj srce brže kuca. Fransoa je brinuo o njenim tetkama i sestri...

„Sad vas ostavljam, gospođice, izgleda da u Ulicu De Bisi oko podne stiže riba. Ne smem da zakasnim, jer ću videti samo zadnji deo praznog kamiona.“

Lea se brzo spremila, navukla preko plave vunene haljine crnu bluzu i jaknu, obula tople cipele, i tako odevena otišla sestri u sobu.

Sedeći u krevetu, umotana u ružičaste šalove koji su joj isticali ten, Fransoaz je delovala odmorno. Bila je brižljivo očešljana i smeškala se Lei.

„Dobro jutro, jesi li lepo spavala?“, pitala je. „Ja se već mesecima nisam ovako lepo naspavala. To je sve zahvaljujući tebi.“

Lea ju je poljubila ništa ne odgovorivši.

„Tako je lepo što si došla... Brzo ću se oporaviti. Ne želim da izostanem s premijere komada Anrija de Monterlana *Mrtva kraljica*.“

„Kad je ta premijera?“

„Osmog decembra, u pozorištu *Komedi fransez*.“

„Osmog decembra? Pa to je prekosutra!“

„Pa šta? Čekati bebu ne znači biti bolestan. Videćeš kad na tebe dođe red.“

„Nadam se da nikada neće.“

„Što? Divno je kad čekaš dete čoveka koga voliš.“

Pošto se Lea namrštila, Fransoaz je shvatila da je preterala. Pocrvenela je i spustila glavu. Zatim je prikupila svu hrabrost i podigla pogled, pa je rekla drhtavim glasom:

„Znam šta misliš. Pokušavala sam da ubedim sebe kako grešim što volim Ota. Nisam u tome uspela. Sve mi se kod njega dopada: njegova dobrota, ljubav prema muzici, talenat, hrabrost, čak i to što je Nemač. Jedino želim da se taj rat završi. Ti to razumeš, zar ne? Pokušaj da razumeš.“

Lea nije bila u stanju da o svemu tome misli mirno i sabrano. Nešto se duboko u njoj bunilo protiv te ljubavi, koja ju je sablažnjavala. Istovremeno je sasvim dobro shvatala da Oto i Fransoaz imaju mnogo toga zajedničkog. Da nije bio Nemač, bio bi idealan zet, bio je veoma šarmantan.

„Šta ćeš da radiš?“, pitala je.

„Venčaću se s njim čim se vrati iz Berlina i dobije dozvolu od pretpostavljenih. Obećaj da ćeš mi doći na venčanje. Molim te, obećaj mi.“

„Pa, to će zavisi od trenutka. Ako to bude u vreme berbe, ili u proleće, neću moći.“

„Snaći ćeš se nekako“, rekla je Fransoaz smeškajući se, srećna što je nije odmah odbila. „Oto je divan, piše mi svakodnevno, veoma je zabrinut zbog mene i bebe. Ostavio me je na čuvanje Frederiku Hankeu. Sećaš ga se, pomogao je Kamij da se porodi.“

„Pa dobro je to, u slučaju nužde moći će ponovo da izigrava babicu.“

To je bilo rečeno tako ironičnim tonom da Fransoaz nije mogla da zadrži suze. Lea se postidela zbog svoje grubosti. Možda bi zamolila sestru za oprostaj da tetka Albertin nije ušla u sobu.

„Lea, neko te traži telefonom. Fransoaz, šta ti je?“

„Ništa, tetka, malo sam umorna.“

„Halo, ko je pored telefona?“

„Jeste li vi Lea Delmas?“

„Jesam. A ko ste vi?“

„Zar me ne prepoznajete? Imate li bar malo sluha?“

„Nemam. Kažite mi ko ste ili spuštam slušalicu.“

„Uvek živahni, kako vidim. Dakle, draga moja, napregnite se.“

„Nemam želju da se naprežem, a i takva mi šala deluje glupo.“

„Ne spuštajte slušalicu! Sećate li se restorana *Šapon fen*, Mandelovih trešanja, *Male Žironde*, Crkve svete Eulalije, Ulice Sen-Žene...“

„Rafaele!...“

„Trebalo vam je dosta vremena!“

„Oprostite, ali užasavam se tih telefonskih misterija. Kako ste znali da sam u Parizu?“

„Uvek sam dobro obavешten o prijateljima. Kad ćemo se videti?“

„Ne znam. Tek sam stigla.“

„Doći ću na čaj u pet. Ne brinite ni o čemu, doneću sve što treba. Vi samo zagrejte vodu.“

„Ali...“

„Kako su vaša šarmanтна sestra i vaše gospodice tetke? Prenesite im moje izraze poštovanja. Videćemo se uskoro, draga. Radujem se tome.“

Rafael Mal je prekinuo i ostavio Leu zbunjenu. Kako li je samo znao? Zadrhtala je od glave do pete, obuzeta osećanjem mučnine.

„Nemoj da stojiš tu, u tom ledenom predsoblju, prehladićeš se, draga.“

Poskočila je kada je čula Lizin glas.

„Jeste li davno videle Rafaela Mala?“

„Ne znam, možda pre nekih petnaest dana.“

„Znači da je video Fransoaz?“

„Nije, ona je došla dan posle njegove posete i od tada se nije makla odavde. Što me sve to pitaš?“

„Sad mi je Rafael Mal upravo telefonirao i pitam se kako zna da sam u Parizu.“

„To je slučajno.“

„Kad je neko kao on u pitanju, ne verujem u slučaj.“

Liza je slegnula ramenima u znak neshvatanja.

„Da, zaboravila sam, doći će na čaj.“

„Pa nemamo ništa u kući!“

„Kazao je da će, osim vruće vode, sve drugo doneti.“

Kad je sat izbio poslednji put dok je otkucavao pet, zazvonilo je i zvono na vratima. Estel, koja je preko uobičajene bluze stavila besprekorno belu kećelju s volanom, otišla je da otvori vrata. Polusakriven hrpom naslaganih paketa uvezanih trakama, ušao je Rafael Mal.

„Brzo, dobra Estel, pomozite mi da se sve ove lepe grickalice ne sruče na tepih.“

Mrmljajući nešto, služavka ga je oslobodila paketa.

„Rafaele, sjajni ste!“

„Lea!“

Dugo su se z gledali pre nego što su prišli jedno drugome, kao da su želeli da pogledom upiju što više pojedinosti.

Bili su veoma različiti – imali su različite životne koncepcije, različite prijatelje, različito viđenje ljubavi, ali je postojala neka prijateljska privlačnost protiv koje nisu mogli da se bore i koja ih je gurala jedno ka drugome. Od njih dvoje, Rafael je bio taj koji je sebi postavljao više pitanja u vezi s onim što je nazivao „neiskvaranim delom svoje prirode“. On je bio prevarant, lažov, lopov, policijski doušnik, saradnik Gestapoa, Jevrejin, povremeni saradnik časopisa kao što su *Ja sam svuda*, *Pilori*, *Gringoar* i *Nova vremena*. Njegov antisemitizam je zgranjavao direktore i urednike tih listova,

čiji je glavni posao bio, inače, opanjkavanje Jevreja... Prema Lei se postavio kao stariji brat koji želi da zaštiti sestricu od životnih nedaća.

„Lepa moja prijateljice, vi ste pravi praznik za oči i dušu, očaran sam kad vas vidim.“

Ona se nasmejala onim pomalo muklim smehom, koji je zbudivao muškarce i nervirao žene, i poljubila ga u oba obraza.

„Sigurna sam da grešim, ali mi je drago da vas vidim.“

„Zašto morate u istoj rečenici reći nešto prijatno i još nešto mnogo neprijatnije? Ja sam dobri princ koji samo želi da pruža zadovoljstvo. Kada sam ušao, rekli ste da sam sjajan. Ja sam zbilja šik, zar ne?... Najviše se ponosim cipelama. Nisu loše, šta mislite? Koštale su celo bogatstvo. Pravio sam ih po meri, kod *Hermesa*.“

„Gde ste našli novac za to? Jeste li opelješili neku vremešnu damu, prodali se nekom nemačkom kapetanu, debeljuškastom i rumenom, ili podvodili nekog mladića fine kože?“

„Niste daleko od istine. Šta ćete, draga, čovek kroji sreću po svojoj meri, a ta je mera najčešće novac... Pošto sam ocenio da bi bez novca ona jedna sreća, koja mi je uopšte poznata, pobegla od mene, odlučio sam da je se domognem. U ovom času nema ničeg lakšeg. Sve je na prodaju: ljudska tela i savesti. Ja prodajem jedno ili drugo, prema prilici, ili oboje, ako je kupac velikodušan.“

„Vi ste besramni.“

„Dobro je tako nesavršeno da me ne zanima. Velika je greška, moja šarmantna prijateljice, smatrati čoveka razumnim bićem... Mogućnost razmišljanja ne uključuje obavezno razum. Uvek sam mislio da uživati u razumu znači biti mediokritet. Treba jednog dana da napišem *Elegiju o mediokritetima*. To bi odjeknulo u književnim krugovima. U očekivanju tog remek-dela, dozvolite da iskažem poštovanje vašim gospođicama tetkama i gospođi vašoj sestri.“

U Fransoazinoj sobi, na okruglom stolu pokrivenom vezenim stolnjakom, bio je postavljen pribor za čaj iz boljih dana.

„Mora da ste poharali sve poslastičarnice i delikatesne radnje u Parizu!“, viknula je Lea kad je ušla u sobu i našla se pred tanjirima punim čokoladica, sitnih kolača, kolača s kremom i ušecerelog voća.

„Nemojte misliti da nije tako, imao sam muke dok sam sve to prikupio: kolačići s glazurom su od *Lamurea*, iz Ulice Sen-Silpis, oni s kremom su od *Žerboa*, u Ulici Sevr, čokoladni kolač je naravno od *Burdalua*, marcipani od *Galpena*, Ulica Di Bak, a ostalo sam nabavio kod *Debova i Galea*, u Ulici Sen-Per; oni se reklamiraju kao 'snabdevači nekadašnjih francuskih kraljeva'.“

„Mi smo se pre rata takođe snabdevali kod njih“, uzdahnula je Liza, bacajući žudni pogled na slatkiše.

„Što se tiče čaja“, nastavio je Rafael, izvlačeći kutiju iz džepa, „doneo mi ga je prijatelj iz Rusije. Veoma je dobar, jak i mirisan. Kazaćete mi šta mislite o njemu.“

„Gospodine Male, vi nas kvarite... To je tako lepo od vas. Kako ćemo vam zahvaliti za sve te divote?“

„Tako što ćete ih pojesti, moje dame.“

U narednih nekoliko minuta samo se čuo rad vilica. Fransoaz je prva rekla da više ne može ni zalogaja, a ubrzo su to kazali i Albertin i Rafael. Samo su Liza i Lea nastavile da se kljukaju. Ruke su im se nevrovatnom brzinom kretale od stola do usta. Tetka i sestričina nisu bile ništa drugo nego dve nevaspitane devojčice, čija su lica i prsti bili umazani slatkišima... Nezadrživi smeh Rafaela Mala naterao ih je da poskoče. Brižno su se osvrtale, kao da su se plašile da im neko ne otme kolače.

„Zar te nije sramota, Lizo?“, pitala je Albertin lažno strogim glasom.

Liza je pocrvenela i pognula glavu.

„Kad bi te pustili, ne bi se ni setila jadne Estel“, nastavila je njena sestra, nemilosrdno.

„Bila sam vrlo gladna. Oprostite mi. U pravu si, odneću joj jedan tanjir slatkiša. Ne ljutite se na mene, sve je tako dobro“, dodala je tako pokunjeno da su se svi osmehnuli, čak i Albertin.

Već je bila uveliko noć kad se Rafael Mal oprostio od njih. Lea ga je ispratila do vrata.

„Treba da vas vidim nasamo, možemo li sutra da ručamo zajedno?“

„Ne znam, plašite me... Nikako ne želim da verujem da ste tako loši kao što kažete, a neka čudna odbojnost me goni da vam ne verujem.“

„Draga moja, i ne znate koliko ste u pravu. Nikad nećete biti suviše nepoverljivi prema meni. Već ste rekli, ljudi izdaju one koje vole. Pošto sam dobro upućen u Sveto pismo, neću vas začuditi ako kažem da je moj omiljeni lik Juda, koji je moj prijatelj, brat i dvojnik. On je onaj preko koga se prenelo zlo, ali on nije imao izbora već da učini ono za šta je bio određen. On je bio najpametniji, intelektualac među učenicima, a upravo je on izdao onoga koga je voleo, iz ljubavi. I tim činom, koji se protegao na celu večnost, Juda, učenik i izdajnik, zauvek je proklet. Ne mislite li da je to nepravedno?“

„Ne znam. Juda me nikada nije zainteresovao.“

„Tu grešite, on je jedini zbilja zanimljiv od dvanaestorice Hrištovih učenika, osim ljupkog Jovana sa anđeoskim licem, koga je Isus najviše voleo i koji je bio njegov mali prijatelj“, precizirao je dok ga je Lea upitno posmatrala. „Jer, kao što i sami znate, oni su svi bili pederi, do ludila.“

„Vi ste ludi...“

„... A i peder sam.“

„... Da moje tetke čuju sve to svetogrđe, izbacile bi vas napolje.“

„Onda ću ćutati, jer obožavam stare gospođice. Od celog ženskog roda, one su mi najpodnošljivije. Osim vas, naravno, i moje lepe prijateljice Sare Milštajn. Kad smo kod nje, imate li nekih vesti? Već danima ništa ne znam o njoj.“

To je dakle ono što ga je zanimalo... Lea je uzdrhtala i osetila neki neprijatan ukus u ustima. Brzo i suvo je odgovorila:

„Ni ja nemam nikakvih vesti.“

„Pa vama je hladno! Ja sam gad što vas držim u ovoj ledenoj sobi. Idite svojoj šarmantnoj sestri, da se ugrijete. Znate li njenog budućeg muža? To je čovek široke kulture, pred kojim je velika budućnost; takav spoj je veoma koristan u današnje vreme. Hoće li vaš stric dominikanac blagosloviti taj brak?“

Neki neodređen strah obuze Leu.

„Dušo, pa vi cvokoćete... Potpuno ste bleđi... To je moja greška, navući ću zlo na vas. Mora da imate temperaturu.“

Rafael ju je brižno zgrabio za ruke.

„Ne dirajte me, dobro mi je!“; povikala je, s neobičnom žestinom čupajući ruke iz njegovog stiska.

„Do sutra, lepa prijateljice, pozvaću vas kasno pre podne. U međuvremenu se odmorite, to vam je potrebno, ili će vam nervi popustiti.“